Temporalitatea internă a romanului românesc (1933-1947)

Radu VANCU, Alex CIOROGAR, Ana-Maria STOICA
Vlad POJOGA, Ștefan BAGHIU

Universitatea „Lucian Blaga" din Sibiu, Universitatea „Babeș-Bolyai" din Cluj-Napoca
Lucian Blaga University of Sibiu, Babeș-Bolyai University of Cluj-Napoca
Personal e-mail: radu.vancu@ulbsibiu.ro

THE INTERNAL TEMPORALITY OF THE ROMANIAN NOVEL (1933-1947)

Abstract: From the point of view of its internal temporality, the Romanian novel between 1933 and 1947 demonstrates an overwhelming preference for negotiating the present. After 1933 the world had already gone through a World War and a world economic crisis - so that the metabolism of the present in post-1933 Romanian novels can also be explained as a post-traumatic shock, an attempt to process the traumatic information of recent history. But the Romanian novel, in its earlier ages, had been synchronous with historical events of relatively comparable magnitude: the European Revolution of 1848, the Crimean War, the Franco-Prussian War of 1870, the Russo-Turkish War of 1877-78, translated in Romania as the War of Independence, the Romanian economic crisis from 1899-1901, the peasant uprising of 1907, with its bloody repression, the Balkan wars, the Great Union of 1918, etc. And yet, this succession of historical events did not have the effect of establishing the historical present as a preferential time of the Romanian novel. Only the Romanian novelist between 1933 and 1947 clearly prefers "recognition" in the present history, in the immediate actuality; the narrative no longer means for him the construction of a patrimonial memory, but almost exclusively a construction of the historical present. Between 1933 and 1947, the Romanian novel is synchronized with its own present.
Keywords: history of the Romanian literature, history of the Romanian novel, Romanian novel between 1933-1947, Digital Museum of the Romanian Novel, time and narrative in the Romanian novel

Citation suggestion: Vancu, Radu, Alex Ciorogar, Ana-Maria Stoica, Vlad Pojoga, Ștefan Baghiu. "Temporalitatea internă a romanului românesc (1933-1947)". *Transilvania*, no. 9 (2021): 18-24.
https://doi.org/10.51391/trva.2021.09.03.

Judecat din punctul de vedere al temporalității interne, romanul românesc dintre 1933 și 1947 demonstrează cât se poate de limpede (statisticile nu lasă loc de nici o îndoială) o covârșitoare preferință pentru *negocierea prezentului*.[1] Desigur, după 1933 lumea trecuse deja printr-un război mondial și printr-o criză economică mondială – încât metabolizarea prezentului în romanele românești post-1933 este explicabilă și ca un șoc post-traumatic, ca o încercare de a procesa informația traumatică a istoriei recente (de trezire din coșmarul istoriei, cu o formulă arhicunoscută a lui Joyce). Însă romanul românesc, în vârstele lui anterioare, fusese sincron cu evenimente istorice de magnitudine relativ comparabilă: revoluția europeană de la 1848, războiul Crimeii, războiul franco-prusac de la 1870, războiul ruso-turc de la 1877-78, tradus în România ca Război de Independență, criza economică românească din 1899-1901, răscoala țărănească din 1907, cu reprimarea ei sângeroasă, războaiele balcanice, Marea Unire de la 1918 etc. Și totuși, succesiunea aceasta de evenimente istorice nu a avut drept efect instaurarea prezentului istoric ca timp preferențial al romanului românesc, nu a adus cu sine suprapunerea aproape perfectă dintre „timpul reprezentat și timpul comunicat", cu formula lui Meir Sternberg[2]; abia în această perioadă prezentul dislocuiește istoria și devine oglinda în care conștiința romancierilor preferă să se privească.[3] Cu termenii aceluiași Sternberg, dintre cele „trei efecte/interese/dinamici universale ale prospecției, retrospecției și recunoașterii",[4] romancierul român dintre 1933 și 1947 preferă net „recunoașterea" în prezentul istoric, în actualitatea imediată; narațiunea nu mai înseamnă acum înseamnă pentru el o recuperare a trecutului și o construire a unui patrimoniu al memoriei, ci aproape exclusiv o construcție a prezentului istoric - și inventarea unor maniere narative de a negocia cu el. *Între 1933 și 1947, romanul românesc se sincronizează cu propriul prezent*.

Romanul istoric și romanul de actualitate

Corpusul romanesc din perioada 1933-1947 trădează o anumită prezentificare temporală. Romanul devine, adică, un gen al actualității, unul strâns legat de metamorfozele percepției umane în raport cu temporalitatea impusă de civilizația modernă și de revoluțiile științifice ale acesteia. Există, cu alte cuvinte, o relație privilegiată între roman și ideea de contemporaneitate, unde evenimentele istorice nu reprezintă atât problematici ideologice, cât simple butaforii ce servesc desfășurării unor traume de altă natură. Ceea ce înseamnă că, analizate din perspectiva relației cu timpul narațiunii, o rapidă clasificare a romanelor de actualitate din perioada 1933-1947 ar putea arăta în următorul fel: (1) pe de-o parte, avem romane a căror acțiune se desfășoară în jurul unor evenimente mai mult sau mai puțin contemporane (e vorba, în primul rând, de Primul Război Mondial); (2) pe de altă parte, există o categorie ceva mai eterogenă a romanelor a căror poveste nu impune niciun fel de coordonate temporale, sau unele în orice caz foarte difuze - dar care aparțin, totuși, unui prezent, să spunem, nespecificat.

Două observații cu titlu de rezerve se impun aici. Prudența noastră ar trebui să țină cont, în primul rând, de restrângerea scalară a investigației de față. Atitudinile românești față de temporalitate nu s-au dezvoltat, la nivel global, în același mod sau în același ritm de-a lungul secolul XX, cu atât mai puțin în prima jumătate a acestuia. Diferiți factori, precum progresul tehnologic și industrializarea, au afectat în mod inegal aceste atitudini temporale. În al doilea rând, investigațiile fenomenologilor (Paul Ricoeur, de pildă) sunt legate, din motive strict metodologice, de experiența individuală a cititorului și relația acestuia cu temporalitatea și narațiunea. Nu putem însă înțelege dimensiunile sociale și, deci, statistic-cantitative ale temporalității românești dacă nu pășim dincolo de această experiență individuală, adoptând un punct de vedere pe care, epistemologic vorbind, fenomenologia pur și simplu nu îl suportă. Plasarea la un nivel social al desfășurării temporale a evenimentelor românești necesită, așadar, adaptarea unei teorii narative diferite de cea fenomenologică a unui Ricoeur sau cea hermeneutică a unui Hayden White.

Și tocmai aici intră în joc schema teoretică propusă de Lubomír Doležel[5]. Teoreticianul ceh pleacă de la ipoteza conform căreia timpul realității fizice reprezintă baza structurilor temporale narative, prima distincție pe care o operează (banală, de altfel) fiind, așadar, cea dintre timpul fizic și timpul narativ. Trăsăturile temporale ale narațiunii sau chiar ale tuturor sistemelor semiotice sunt determinate și modificate de felurile în care timpul fizic intră în procesul de structurare literară, proces care se desfășoară în nu mai puțin de doi pași: A) un set de operații selective; B) un set de operații formative.

Pe de-o parte, așadar, timpul fizic poate fi împărțit, arată în continuare Doležel, în trei categorii: 1) timpul evenimentelor (succesiunea, ordinea, durata și direcția evenimentelor din lumea reală); 2) timpul unei performanțe narative (timpul scrierii unui roman); și 3) timpul reprezentării textuale (timpul fizic al semnelor ce compun un text narativ - într-o viitoare cercetare statistică, această dimensiune ar putea fi cuantificată în funcție de numărul total de semne al unui roman). Pe de altă parte, însă, cele trei categorii sunt metamorfozate în: 1) timpul acțiunii romanului (sau timpul evenimențial); 2) timpul naratorului (acesta poate fi absolut sau relativ); și 3) alți operatori temporali (timpul intrigii care e determinat, spre exemplu, de perspectivele narative și numărul acestora). Chiar dacă în alcătuirea statisticilor și a graficelor de față nu vom opera, însă, decât cu relația dintre timpul performanței, pe de-o parte (mai precis, anul în care au fost publicate romanele respective), și timpul acțiunii acelorași romane, pe de alta, devine deja incitantă până și simpla paletă a opțiunilor de care dispunem prin adoptarea modelului lui Doležel.

Romanul de actualitate din perioada 1933-1947 ar putea fi echivalat, așadar, cu romanul modernismului târziu. Or, știm bine că narațiunea e influențată, înainte de toate, de stilistica temporalizării discursive. Romanul de actualitate e, într-adevăr, romanul unui prezent perpetuu[6], dar trebuie precizat, așa cum bine observă Vincent Sherry, că, tocmai din acest motiv, avem de-a face cu timpul unei crize temporale și-al unui timp de criză[7]. De remarcat, faptul că formalismul autonomist al romanului modernist pare să se deschidă, în această perioadă, înspre mediul istoric, social și politic al contemporaneității prin împrumutul, chiar dacă inconștient, al tehnicilor reportajului documentar.

Așa cum s-a putut deja observa[8], evoluția temporalității romanului românesc în perioada 1933-1947 înspre ceea ce numim îndeobște contemporaneitate reflectă, în fapt, continua modernizare a acestui gen literar. Romanul de actualitate ajunge să acapareze aproape întreaga producție a epocii. Aici figurează, așadar, dinamica următoarelor subgenuri românești: romanele cu tematică socială, romane de consum, romanele sentimentale, psihologice și, în sfârșit, filozofice sau chiar estetice ori moderniste. S-ar putea argumenta, cu alte cuvinte, că, cel puțin în perioada vizată, „romanul de actualitate" reprezintă, mai degrabă, genul romanesc prin excelență, transformându-se, adică, dintr-un simplu subgen în ceea ce s-ar putea numi un veritabil supragen. Iată numai câteva exemple reprezentative: Liviu Rebreanu, *Gorila* (1938), Tudor Arghezi, *Ochii Maicii Domnului* (1934), Liviu Rebreanu, *Țara* (1934), N. Creveia, *Buruieni de dragoste* (1936), N.D. Cocea, *Fecior de slugă* (1933), Camil Petrescu, *Patul lui Procust* (1934).

De sesizat, în acest punct, că o problemă metodologică o reprezintă faptul că, din diverse motive istorice și culturale, această categorie romanescă nu a fost codificată ca atare. Tocmai în acest sens e dificilă, adică, o vizualizare cantitativă a „romanului de actualitate" pe baza etichetelor generice propuse de *DCRR-1*. Ceea ce înseamnă, în plus, că o punere în scenă „a romanului de actualitate" a putut fi realizată numai în urma valorificării cantitative a metadatelor arhivei MDRR3 referitoare la temporalitatea internă a romanului românesc. Mai mult, trebuie precizat și faptul că același „roman de actualitate" integrează, din punctul nostru de vedere, atât „romanul de război", cât și alte subgenuri minore, cum ar fi cel al „jurnalului de front", înțelese aici ca „romane de eveniment", o categorie

propusă pentru a suplini tocmai această lipsă conceptuală[9].

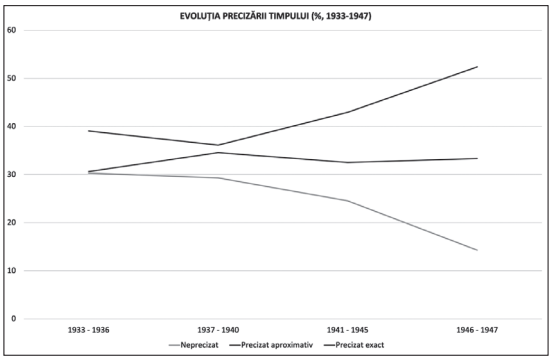
În schimb, „romanul istoric" – unde includem, din nou, conform etichetelor *DCRR-I*, nu doar subgenurile românești paraliterare („romanul de senzație", „romanul haiducesc" sau „romanul de aventuri"), ci și „romanele pentru copii și tineret", tocmai pentru a sublinia eterogenitatea acestuia – reprezintă, iată, un insignifiant procent de aproximativ 2% din totalul acestei perioade (din totul de 714 romane): Radu Mihnea, *Cavalerii nopții. Mare roman istoric național din viața lui Peneș Curcanul* (1933), Mihail Sadoveanu, *Creanga de aur* (1933), Mihail Sadoveanu, *Viața lui Ştefan cel Mare* (1934), Eugenia Makata, *Ţupânița Ruxandra,* (1935), Mihail Sadoveanu, *Frații Jderi. Roman istoric,* I. *Ucenicia lui Ionuț* (1935), Aurel Stoica-Clococeanu, *Duhovnicul Satanei. Martirii neamului: Horia, Cloşca şi Crişan. Mare roman istoric național* (1935), D. V. Barnoschi, *Zorile izbăvirii,* I. *Conspirația Dărmănescului* (1936), B. Jordan, *Decebal* (1941).

Evoluții cronologice și reprezentări grafice

În cadrul analizei cantitative a acestui articol ne-am folosit, la fel ca în versiunea care a avut ca obiect de studiu perioada anterioară (1944-1932)[10], de o metodologie de lucru conturată în jurul următoarelor elemente: 1. utilizarea metadatelor extrase de echipa de cercetare a MDRR în ceea ce privește caracteristicile temporale ale universurilor ficționale – an sau ani exacți atunci când aceștia apar, decenii, perioade, evenimente istorice importante menționate, secole. Oricare dintre aceste indicii temporale au determinat includerea romanului respectiv fie în categoria unuia cu timpul precizat aproximativ (în cazul perioadelor), fie în categoria timpului precizat (în cazul prezenței concrete a anilor), fie în categoria timpului neprecizat (în cazul absenței complete a oricărui indiciu temporal); 2. operaționalizarea raportării procentuale la producție – considerăm esențială explicarea acestor tendințe în termeni proporționali, având în vedere fluctuațiile majore de producție din perioada asupra căreia ne concentrăm (de exemplu, dacă în 1935 vorbim de 83 de romane scanate şi incluse în arhiva noastră, în 1944 sunt abia 19), iar o reprezentare pur cantitativă ar duce la o imagine distorsionată asupra oricăror posibile *trenduri*; 3. împărțirea corpusului în perioade, pentru o vizibilitate grafică mai clară a evoluțiilor temporale – am ales ca în cadrul acestui articol să lucrăm cu intervalele 1933-1936 (vârful producției de roman până la 1947), 1937-1940 (perioada de recul a producției), 1941-1945 (perioada războiului propriu-zis), 1946-1947 (începutul perioadei postbelice);[11] 4. am continuat să utilizăm variabila de *distanță* propusă în trecut, adică diferența dintre anul publicării (timpul real) și anul acțiunii (timpul ficțional); 5. am considerat, din nou, că timpul ficțional este „contemporan" cu cel real atâta timp cât *distanța* dintre ele este mai mică de 10 ani.

1. Evoluția precizării timpului

Dacă în perioada 1919-1932, cele trei categorii ajung la valori aproape egale, pe fondul unei scăderi a precizării exacte a

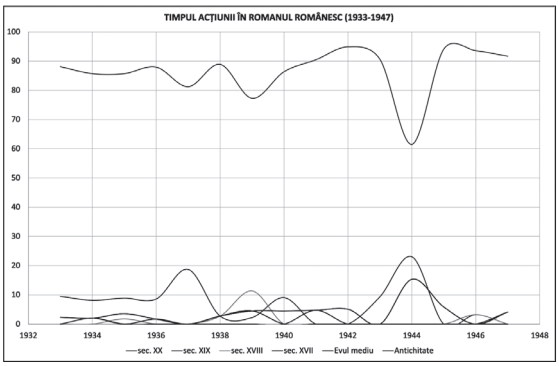

timpului și a unei creșteri substanțiale a neprecizării sale, din 1933 tendințele se modifică substanțial: în primul rând, timpul devine din ce în ce mai precizat (fie exact, fie aproximativ), iar procentul neprecizării temporale este în scădere, până când ajunge, între 1946 și 1947, aproximativ la minimul la care fusese între 1845 și 1959 – iată, deci, arcul pe care îl parcurge această categorie, care își atinge vârful undeva la sfârșitul anilor douăzeci și începutul anilor treizeci; în al doilea rând, precizarea exactă a timpului se plafonează în jurul unui procent de 30-35% din total, de la procentele de peste 50-60% pe care le-a avut până la 1918, rămânând relativ constantă procentual pe tot parcursul perioadei analizate; în al treilea rând, precizarea aproximativă a timpului cunoaște o creștere consistentă (și susținută, încă de la începutul secolului al XX-lea), ajungând să depășească 50% în perioada imediat următoare celui de Al Doilea Război Mondial. Acest lucru ar putea fi determinat de o serie de factori externi, din zona socio-culturală și politică, dar și (mai puțin, poate) din zona estetic-literară: cele două războaie mondiale (mai ales primul, pentru perioada noastră) au repercusiuni majore asupra nevoii de ancorare în prezent; marele crah de pe Wall Street din 1929 și criza economică globală care îi urmează afectează direct toate nivelurile populației; cosmopolitismul elitelor generează un interes pentru ceea ce este „nou" și „proaspăt"; mobilitatea internațională a avangardelor și a exponenților ei din România deschide orizonturile lumii literare românești și, nu în ultimul rând, teoria sincronistă a lui E. Lovinescu pare să înceapă să aibă o influență tot mai mare.

2. Timpul acțiunii în romanul românesc

Nevoia captării unui „spirit al veacului" se observă în Fig. 2, unde secolul al XX-lea ocupă în mare parte între 80 și 95% din spațiul romanelor cu timp precizat exact sau aproximativ, cu excepția anului 1944, unde corpusul extrem de redus (de doar 13 romane cu timp precizat) este predispus unor erori și fluctuații mai mari. Secolul al XIX-lea rămâne, în această perioadă, cu totul în urmă, având o medie de sub 10% a timpului ficțional și fiind depășit chiar în unii ani de Evul mediu, care rămâne prezent datorită subgenului romanului istoric. De fapt, asistăm la o adevărată reconstruire a prezentului prin ficțiunea românească: romanul devine tot mai mult *document de epocă* sau *martor* al prezentului. De asemenea, în ceea ce privește celălalt grup de etichete aplicate timpului ficțional (trecut,

contemporan, viitor, necunoscut), observăm o altă inversare a unei tendințe a perioadei anterioare (la fel ca în cazul neprecizării timpului): revirimentul trecutului. Aceste poate fi justificat de două sfere diferite ale interpretării: prima este tocmai creșterea precizării aproximative a timpului, identificat de membrii echipei MDRR deseori ca fiind „interbelic" sau ca parte a unei astfel de categorii vaste, iar în acest caz, odată cu evoluția momentului de publicare al romanelor, distanța față de „mijlocul" perioadei aproximative a crescut și a depășit borna celor zece ani sub care avem de a face cu un „timp contemporan"; iar cea de a doua, subsecventă celei dintâi, este tocmai gradul de inacuratețe al variabilei propuse și al pragului pentru aceste categorii largi ale timpului precizat aproximativ (atâta timp cât timpul este precizat exact, ea este la rândul ei o măsură exactă, însă dacă acțiunea unui roman se petrece „în secolul al XIX-lea" – iar astfel numărul de referință pentru calcularea distanței este 1850, jumătatea perioadei – devine și ea o măsură aproximativă, iar îndepărtarea de „mijlocul" interbelicului poate produce de la sine această creștere a „trecutului"). În ceea ce privește *distanța*, aceasta rămâne, cu toate acestea, relativ constantă, situată în proximitatea valorii de 15 ani aproape pe tot parcursul perioadei (bineînțeles, după excluderea puținelor romane a căror distanță era mai mare de 100 de ani – sub 3% din corpus), fapt care confirmă și el cantitativ ideea susținută la începutul acestui paragraf.

Evenimente istorice

Marile evenimente istorice petrecute pe teritoriul României (și nu numai) la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea contribuie la natura tragică a romanului românesc din 1933-1947. Revolta Țărănească din 1907, Primul Război Mondial, Războaiele Balcanice, Al Doilea Război Mondial și cutremurul care a zguduit Bucureștiul anilor 1940 reprezintă evenimente la care autorii apelează, de obicei pentru a accentua suspansul, ori pentru a prezenta efectele traumatice ale acestor conflicte. Dar ceea ce este interesant ține de o continuitate a *tehnicii* de reprezentare istorică: cu toate că în perioada 1933-1947 ne aflăm într-o epocă de maturizare a romanului, încă vorbim despre reprezentări schematice cu domnitori, țărani asupriți, ori boieri, în detrimentul conturării unor locotenenți, soldați, regi sau conducători străini. Astfel, apare o diferențiere între romanul istoric al acestei perioade – definit de victoriile și contribuțiile elitelor trecute – și romanul rural care prezintă o imagine a clasei de jos sub pericolul diverselor evenimente istorice.

Răscoala Țărănească din 1907 rămâne un subiect inepuizabil,[12] astfel se discută pe marginea acestuia în romane precum: Panait Istrati, *Ciulinii Bărăganului* (1942), Petre Florescu, *Leul de la Smârdan* (1942), Cezar Petrescu, *1907 I, II, III* (1937, 1938, 1943), Florea Căruntu, *Crucile Albe* (1936), N. Pora, *Măscărici* (1933), continuând chiar până în 1947, când Tiberiu Crudu plasează acțiunea romanului *Momâia* în timpul răscoalelor. Subiectul – predilect în realismul socialist de după 1948 – vede mai ales fenomenalizări în maniera naturalistă a scenelor. Constatările anterioare din MDRR 2 continuă să fie valabile și în această perioadă. De exemplu, „tragismul" *Momâii* (1947) a lui Tiberiu Crudu este dat de faptul că statuia ridicată în cinstea unui țăran cade într-un final peste trupul acestuia, ucigându-l. La scenă asistă o femeie care cere ajutorul bărbaților din jur pentru a muta greutatea, bărbați care, de frică, trec mai departe lăsând-o pe aceasta singură.

Frontul de luptă, alături de viața românilor din timpul Primului Război Mondial fac subiectul unor romane precum: Mihail Sadoveanu, *Trenul-Fantomă* (1933), Dinu Culceru, *Serviciul Secret* (1933), Ion Călugăru, *Copilăria unui netrebnic* (1933) sau Gabriel Drăgan, *Pe frontul Mărășești învie morții* (1934). Soldați din Al Doilea Război Balcanic activează firul narativ în Maura Prigor, *Statuia care arde* (1934). Dincolo de trauma resimțită în timpul războiului, romanul românesc descrie și deznodământul acestuia. Marea Unire din 1918 nu trece neobservată în romane precum: Gh. Atanasiu, *Moara roșie* (1939), D. Ionescu-Morel, *Mai sunt oameni buni* (1940) ori C. Manolache, *Târgul Mausului* (1940). Agitațiile și efectele Unirii resimțite într-un sat din Ardeal pot fi observate în Ion Agârbiceanu, *Vremuri și oameni. Lume nouă* (1943). Consecințele și schimbările aduse de noul guvern Averescu împart părerile populației cu privire la actualul statut al națiunii „unde ar fi unirea și România mare, dacă nu era generalul, cu luptele dela Mărășești și dela Mărăști?".

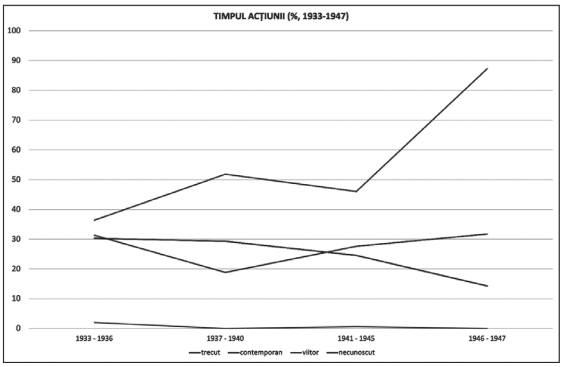
Revoluția bolșevică din 1917 alături de episodul deportării staliniste către Siberia sunt resimțite în seria romanelor lui C. Stere – *În preajma revoluției* (1933-1936). Autorul indică tragicul situației și neputința protagonistului deportat, Ion Răutu, prin cadre descriptive ale spațiului și prin diferențele de mediul obișnuit „(...) află Răutu că în Siberia, odată ce a căzut zăpada, temperatura nu se mai ridică niciodată deasupra lui zero (...)" – vol. IV, p.204; „în Siberia distanțele n-au importanță"; ori prin imposibilitatea partenerei sale de a avansa în carieră, având statutul de „soție a unui criminal de stat". Concomitent, *arta* Revoluției și disciplina impusă de aceasta fac loc noilor obiective extremiste, amendate de personaje din roman: „într-o țară ca Rusia, revoluția nu poate triumfa decît dacă va fi masacrată toată populația mai în vîrstă de douăzeci și cinci de ani" – vol. V, p.132. Romane locale construite pe marginea acestui conflict apar într-o perioadă de înflorire la nivel mondial a scrierilor pe acest subiect. Astfel, în România apar romane, precum: Nicolae Gh. Spătaru, *În drumul nostru* (1933), Felix Aderca, *A fost odată un Imperiu* (1939), Roxanda Berindei Mavrocordat, *Tania* (1942) – în imediata publicare a romanului rusesc de Boris Pilnyak, *The Naked Year* (1922).[13]

Al Doilea Război Mondial alocă spațiu atât descrierii

împrejurărilor din România anilor '40, cât și diverselor reportaje de pe fronturi străine și aduc în față următoarea serie de soldați, sublocotenenți și generali de după Primul Război Mondial. Neagu Rădulescu cuprinde în *Paiațe* (1947) viața Bucureștiului în agitațiile pregătirilor, iar sublocotenentul lui Cezar Petrescu din *Ochii strigoiului* (1942), Bogdan Cernegură, se trezește din comă după douăzeci de ani și se întâlnește cu foștii săi colegi de război, puși în fața unei alte etape istorice decât cea pe care și-o amintea. Noul conflict își găsește locul și în romanele altor autori, precum: Ionel Teodoreanu, *Țudor Ceaur Alcaz* (1943), Perelighin George, *Soție de campanie* (1946), Dumitru Corbea, *Singura cale* (1946), Pavel Chihaia, *Blocada* (1947), Veronica Porumbacu *La capătul lui 38* (1947), Cezar Petrescu, *Adăpostul Sobolia* (1945), Neamtzu Ionel, *Atenție mărită* (1946), Dumitru Mihail, *Pe dealul Hănceștilor* (1943), Mircea Streinul, *Soarele răsare noaptea* (1943), Ionașcu George, *Pustiul roșu* (1942), Mircea Damian, *Rogojina* (1945), Luli August, *Sonata* (1945).

Deși contextul istoric din timpul publicării romanelor oferă o vastă rază de subiecte, autori precum D.V. Barnoschi, I. Gherincea și Mihail Sadoveanu aduc în centrul discuției fapte ale românilor secolului al XV-lea, din „(...) epoca strălucită a lui Ștefan cel Mare, când Europa întreagă ne admira țărișoara" – D.V. Barnoschi, *Un spital de război* (1934), p.155. Anul 1935 marchează apariția *Fraților Jderi*, în continuarea *Vieții lui Ștefan cel Mare* publicată cu un an în urmă. La mai bine de cinci secole distanță, nevoia de a rememora victoriile și „biruința statului care era odată" într-o perioadă de freamăt, cauzează deschiderea trilogiei cu *Ucenicia lui Ionuț*. Mai mult, cele două războaie daco-romane din secolul I, sunt cuprinse în biografia *Decebal* (1941) a lui B. Jordan.

Dincolo de subiectele locale, apar romane care descriu situația politică externă, mult mai numeroase decât în perioada anterioară. Atât Războiul de Independență al Greciei, cât și atmosfera premergătoare agitațiilor din perioada 1800-1829 sunt surprinse în romanul fantastic al lui C. Constante, *Haiducii Pindului* (1937). Cadrul creat de Revoluția Franceză o surprinde pe protagonista lui Ion Anestin, Tallien, într-o „confuzie morală în care ranchiuna socială se confundă cu principiile" – Ion Anestin, *Cetățeana Tallien* (1938), p.30. Dezordini influențate de politica externă conturează protestele antisemite ale studenților din Clujul interbelic în romanul lui Ion Biberi, *Un om își trăiește viața* (1946): „Studenții «creștini» țineau să împiedice pe colegii lor evrei de a lucra pe cadavre «creștinești». Dacă studenții evrei vor să disece cadavre n-au decât să-și aducă" – p.133. Pornind de la colonizarea Cadrilaterului, Vintilă Corbu cuprinde în *Sclavii pământului. Lumea de ieri* (1946) atmosfera din timpul Războiului Civil Spaniol din 1936-1939; personajele romanului se arată interesate și sunt direct influențate de conflictele externe care au ecou în România: „(...) țăranii ascultau cu religiozitate știri asupra războiului ce însângera Spania, ori vești despre gâlcevile dintre bărbații de stat europeni, dintre cari Hitler și Mussolini îi interesau îndeosebi" – p.277. În același registru, Mihail Florescu adoptă aceeași temă a conflictelor din Spania și o dezvoltă în *Voluntarii I* (1945) și *Voluntarii II. Pe Ebrul însângerat* (1946). Contextul temporal al biografiei *Maria Cantemir* (1939), publicată de Lucia Borș, coincide cu Marele Război al Nordului pentru stăpânirea Europei de Est, desfășurat pe teritoriul european la

începutul secolului al XVIII-lea.

În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, printre altele, Bucureștiul a resimțit o nouă traumă în ceea ce privește pierderea de vieți. Cezar Petrescu scrie *Carlton* (1944) la patru ani după prăbușirea celui mai mare bloc din capitală. În carte, autorul surprinde premergătoarele „destine (ale) locatarilor din zece apartamente ale unui bloc modern". Sute de persoane și-au pierdut viața în urma cutremurului care a distrus blocul în 10 noiembrie 1940. Următorul dezastru natural care a afectat țara, anume seceta din 1946, este integrată de Sandra Cotovu în romanul *Vijelie* (1947).

Construirea Podului Anghel Saligny din 1890-1895 (Podul Regele Carol I) răsună în memoria scriitorilor interbelici. N. Batzaria amintește în *Păpușica* (1938) meritele „răposatului și gloriosului" fost Rege al României. În trenul care se plimba pe acest pod, protagonista urmărea vapoarele care treceau pe sub „unul din cele mai mari poduri din Europa (...)" (p.127) care a dus la victoria în războiul pentru unirea Dobrogei cu România.

În ceea ce privește marile invenții, Victor Ion Popa este cel care subliniază succesul românilor de la începutul secolului al XX-lea (1906) de a zbura pentru prima oară cu „aeroplanul-automobil". Romanul *Sfârlează cu fofează* (1936) și trilogia *Maistorașul Aurel, ucenicul lui Dumnezeu. Cronica vremii și a vieții lui Vlaicu* (1939) sunt definite și influențate de spectaculosul faptelor lui Aurel Vlaicu – inventarea avionului fiind reluată și în Alice Gabrielescu, *Copiii curajoși. Roman pentru copii și tineret* (1942). Domeniul aviației este reluat un an mai târziu, de către D. Ionescu-Morel în *Mai sunt oameni buni* (1943), unde participarea românească în cadrul reușitei este negată. În 1942 este publicat *Vrăjitorul. Viața marelui inventator Thomas Edison* sub semnătura lui Mihail Drumeș care tratează amănunțit parcursul de inovator al protagonistului inventator. În același an, prin *Puterea voinței* de Maria Oprescu, se aduc aceleași laude „celui mai mare (...) inventator american", alături de ample pasaje biografice despre viața altor inventatori ca Bernard Palissy, Marie Curie și Petrache Poenaru. Autorii romanelor amintesc și alți inventatori a căror contribuție a jucat un rol important în istorie, precum: Guglielmo Marconi (N. Papatanasiu, *S.O.S. Expediția pe Everest în primejdie*, 1942), William Crooks (S. Gregor, *Dincolo*, 1944), ori Morse (Mihail Drumeș, *Elevul Dima dintr-a șaptea*, 1945). Acestea apar mai ales în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, anunțând o nouă etapă în care *temporalitatea* narativă depinde tot mai mult de dezvoltarea tehnico-științifică.[14]

Note:

1. Folosim aici trei arhive construite în 2019, 2020 și 2021 de revista *Transilvania* care însumează împreună 80% din producția de romane în limba română publicate între 1845-1947. Romanele aflate sub drepturi de autor nu au fost făcute publice. Toate romanele citate în acest articol sunt în edițiile existente sau menționate pe site-ul revistei *Transilvania* la categoriile MDRR (www.revistatransilvania.ro/mdrr), MDRR2 (www.revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932) și MDRR3 (www.revistatransilvania.ro/mdrr1933-1947). Pe lângă acestea, există un corpus de romane în format text alcătuit de echipa ELTeC pentru utilizări cantitative și de digital humanities. Pentru fiecare din aceste baze de date vezi bibliografia. Împărțirea arhivelor MDRR a fost concepută după datele statistice obținute în Andrei Terian, „Big Numbers: A Quantitative Analysis of the Development of the Novel in Romania", *Transylvanian Review* XXVIII, Supplement no. 1 (2019): 55-71.

2. Meir Sternberg, „Telling in Time (II). Chronology, Teleology, Narrativity", *Poetics Today*, no. 13 (1992): 463–541.

3. De aici și predominanța romanului social. Vezi Andrei Terian et al. „Genurile romanului românesc (1933-1947). O analiză cantitativă", *Transilvania*, nr. 9 (2021): 43-54. Pentru situația pentru perioada 1901-1932 vezi Andrei Terian et al., „Genurile romanului românesc (1901-1932). O analiză cantitativă", *Transilvania*, nr. 10 (2020): 53-64. Pentru distribuția genurilor în perioada 1845-1900 vezi Andrei Terian et al. „Genurile romanului românesc în secolul al XIX-lea. O analiză cantitativă", *Transilvania*, nr. 10 (2019): 17-28. Pentru reconfigurarea genurilor românești în cercetările contemporane vezi Cosmin Borza, Alex Goldiș, Adrian Tudurachi, „Subgenurile romanului românesc. Laboratorul unei tipologii", *Dacoromania litteraria*, nr. 7 (2020): 205-220.

4. Meir Sternberg, „How Narrativity Makes a Difference", *Narrative*, nr. 9 (2001): 115-122.

5. Lubomír Doležel, „A Scheme of Narrative Time", în *Slavic Poetics: Essays in Honor of Kiril Taranovsky*, ed. Roman Jakobson, Cornelis H. van Schooneveld, Dean S. Worth (Berlin, Boston: De Gruyter Mouton, 2014), 91-98.

6. Radu Vancu et al., „Temporalitatea internă a romanului românesc (1844-1932)", *Transilvania*, nr. 10 (2020): 29.

7. Vezi Vincent Sherry, „Introduction: A History of Modernism", în *The Cambridge History of Modernism* (Cambridge: Cambridge University Press, 2016).

8. Vancu et al., „Temporalitatea".

9. Terian et al., „Genurile romanului românesc (1901-1932)".

10. vezi Vancu et al, „Temporalitatea".

11. Producția de roman însă este destul de omogenă pe întreaga perioadă, cu un centru puternic de publicare în București. Vezi David Morariu et al. „Poli de producție ai romanului românesc (1933-1947): rețele editoriale și forme de canonizare", *Transilvania*, nr. 9 (2021): 35-42. Pentru perioada 1845-1932 vezi Alex Goldiș et al., „Poli de producție ai romanului românesc (1901-1932): rețele editoriale și forme de canonizare", *Transilvania*, nr. 10 (2020): 45-52.

12. Vezi Cosmin Borza, „Cum se naște un scriitor canonic: Liviu Rebreanu și romanele Răscoalei din 1907", Caietele Sextil Puşcariu III (2017): 450-458. Cosmin Borza, „How to Populate a Country. A Quantitative Analysis of the Rural Novel from Romania (1900–2000)", în *Ruralism and Literature in Romania*, ed. Ștefan Baghiu, Vlad Pojoga, Maria Sass (Berlin: Peter Lang, 2019), 21-40. Cosmin Borza, „Răscoala ca revoluție literară. 1907 în romanele românești interbelice și postbelice", în Emanuel Grosu, Anca-Diana Bibiri, Camelia Grădinescu, Andreea Mironescu, Roxana Patraș, ed., *Revolutions. The Archeology of Change* (Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", 2017), 371-378.

13. Vezi Tora Lane, „Heroism or Tragedy: The Sublime in the Revolutionary Romanticism of Soviet Aesthetics", *Revolutionary Russia* 30, no. 2 (2017): 247-267.

14. Pentru relația dintre romanul românesc al epocii și știință vezi Cosmin Borza et al., „Educație și școală în romanul românesc (1845-1947)", *Transilvania*, nr. 9 (2021): 86-96.

Bibliography:

Borza, Cosmin, Alex Goldiș, Adrian Tudurachi. "Subgenurile romanului românesc. Laboratorul unei tipologii" [Subgenres of the Romanian Novel: The Laboratory of a Typology]. *Dacoromania litteraria*, no. 7 (2020): 205-220.

Borza, Cosmin. "Cum se naște un scriitor canonic: Liviu Rebreanu și romanele Răscoalei din 1907." *Caietele Sextil Puşcariu*, III (2017): 450-458.

Borza, Cosmin. "How to Populate a Country. A Quantitative Analysis of the Rural Novel from Romania (1900–2000)." In *Ruralism and Literature in Romania*, edited by Ștefan Baghiu, Vlad Pojoga, and Maria Sass, 21-40. Berlin: Peter Lang, 2019.

Borza, Cosmin. "Răscoala ca revoluție literară. 1907 în romanele românești interbelice și postbelice." In *Revolutions. The Archeology of Change*, edited by Emanuel Grosu, Anca-Diana Bibiri, Camelia Grădinescu, Andreea Mironescu, and Roxana Patraș, 371-378. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", 2017.

Borza, Cosmin, Ovio Olaru, Cătălina Rădescu, David Morariu, Snejana Ung, Alexandrina Savin, and Anca-Simina Martin. "Educație și școală în romanul românesc (1845-1947)". [Education and School in the Romanian Novel (1845-1947)]. *Revista Transilvania*, no. 9 (2021): 86-96. https://doi.org/10.51391/trva.2021.09.10.

Doležel, Lubomír. "A Scheme of Narrative Time." In *Slavic Poetics: Essays in Honor of Kiril Taranovsky*, edited by Roman Jakobson, Cornelis H. van Schooneveld, and Dean S. Worth, 91-98. Berlin, Boston: De Gruyter Mouton, 2014.

Goldiș, Alex, Cosmin Borza, Daiana Gârdan, Emanuel Modoc, David Morariu, and Dragoș Varga. "Poli de producție ai romanului românesc

(1901-1932): rețele editoriale și forme de canonizare" [Production Centers of the Romanian Novel (1901-1932): Editorial Networks and Canonization Process]. *Transilvania*, no. 10 (2020): 45-52.

Lane, Tora. "Heroism or Tragedy: The Sublime in the Revolutionary Romanticism of Soviet Aesthetics." *Revolutionary Russia* 30, no. 2 (2017): 247-267.

Morariu, David, Ana-Maria Stoica, Teona Farmatu, Radu Vancu, and Dragoș Varga. "Poli de producție ai romanului românesc (1933-1947): rețele editoriale și forme de canonizare" [Production Centers of the Romanian Novel (1933-1947): Editorial Networks and Canonization Process]. *Transilvania*, no. 9 (2021): 35-42. https://doi.org/10.51391/trva.2021.09.05.

Rădescu, Cătălina, Maria Chiorean, Ștefan Baghiu, Andreea Mîrț, Jessica Brenda Codină, and Nicoleta Strugari. "Precaritate și cosmopolitism în romanul românesc (1845-1947)". [Precarity and Cosmopolitism in the Romanian Novel (1845-1947)]. *Transilvania*, no. 9 (2021): 63-74. https://doi.org/10.51391/trva.2021.09.08.

Sherry, Vincent. "Introduction: A History of Modernism." In *The Cambridge History of Modernism*, edited by Vincent Sherry. Cambridge: Cambridge University Press, 2016.

Sternberg, Meir. "How Narrativity Makes a Difference." *Narrative*, no. 9 (2001): 115-122.

Sternberg, Meir. "Telling in Time (II). Chronology, Teleology, Narrativity." *Poetics Today*, no. 13 (1992): 463–541.

Terian, Andrei, Daiana Gârdan, Cosmin Borza, David Morariu, and Dragoș Varga. "Genurile romanului românesc în secolul al XIX-lea. O analiză cantitativă" [The Genres of the 19th Century Romanian Novel. A Quantitative Analysis]. *Transilvania*, no. 10 (2019): 17-28.

Terian, Andrei, Daiana Gârdan, Emanuel Modoc, Cosmin Borza, Dragoș Varga, Ovio Olaru, and David Morariu. "Genurile romanului românesc (1901-1932). O analiză cantitativă" [The Genres of the Romanian Novel (1901-1932). A Quantitative Analysis]. *Transilvania*, no. 10 (2020): 53-64.

Terian, Andrei, Teona Farmatu, Cosmin Borza, Dragoș Varga, Alex Văsieș, and David Morariu. "Genurile romanului românesc (1933-1947). O analiză cantitativă" [The Genres of the Romanian Novel (1933-1947). A Quantitative Analysis]. *Transilvania*, no. 9 (2021): 43-54. https://doi.org/10.51391/trva.2021.09.06.

Morariu, David, Ana-Maria Stoica, Teona Farmatu, Radu Vancu, and Dragoș Varga. "Poli de producție ai romanului românesc (1933-1947): rețele editoriale și forme de canonizare" [Production Centers of *the Romania*n Novel (1933-1947): Editorial Networks and Canonization Process]. Transilvania, no. 9 (2021): 35-42. https://doi.org/10.51391/trva.2021.09.03.

Archives:

Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Daiana Gârdan, Emanuel Modoc, David Morariu, Teodora Susarenco, Radu Vancu, and Dragoș Varga. *Muzeul Digital al Romanului Românesc: secolul al XIX-lea* [The Digital Museum of the Romanian Novel: The 19th Century]. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2019. Online: https://revistatransilvania.ro/mdrr. Accessed November 15, 2020 (MDRR).

Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Denisa Frătean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Iunis Minculete, David Morariu, Ovio Olaru, Teodora Susarenco, Andrei Terian, Radu Vancu, and Dragoș Varga. *Muzeul Digital al Romanului Românesc: 1901-1932* [The Digital Museum of the Romanian Novel: 1901-1932]. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020. Online: https://revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932 (MDRR2).

Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Mihnea Bâlici, Maria Chiorean, Alex Ciorogar, Jessica Brenda Codină, Bianca Crăciun, Teona Farmatu, Andreea Mîrț, David Morariu, Ovio Olaru, Cătălina Rădescu, Alexandrina Savin, Cătălina Stanislav, Ana-Maria Stoica, Nicoleta Strugari, Andrei Terian, Snejana Ung, Radu Vancu, Dragoș Varga, Alex Văsieș. *Muzeul Digital al Romanului Românesc: 1933-1947* [The Digital Museum of the Romanian Novel: 1933-1947]. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2021. Online: https://revistatransilvania.ro/mdrr1933-1947 (MDRR3).

PROIECT CO-FINANȚAT DE:

Administrația Fondului Cultural Național

Acest articol a apărut în cadrul proiectului *Muzeul Digital al Romanului Românesc 1933-1947*, organizat de Complexul Național Muzeal ASTRA și co-finanțat de Administrația Fondului Cultural Național.

Proiectul nu reprezintă în mod necesar poziția Administrației Fondului Cultural Național. AFCN nu este responsabilă de conținutul proiectului sau de modul în care rezultatele proiectului pot fi folosite. Acestea sunt în întregime responsabilitatea beneficiarului finanțării.